

شورای سیاست‌گذاری حوزه‌های علمیه خواهران

مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران

مدرسه علمیه فاطمه الزهرا (سلام الله علیها) بم

عنوان

برخوردهای حضرت محمد با قوم یهود از منظر قرآن

استاد راهنما

سرکار خانم فاطمه زنداقطاعی

نگارنده

حمیده کمال الدینی

فاطمه پریدار

پاییز 1403

بسم الله الرحمن الرحيم

چکیده

پژوهش حاضر در صدد بررسی برخوردهای حضرت محمد صلی الله علیه و آله با قوم یهود است. از آنجا که یهود از سرسخت‌ترین دشمنان اسلام و عامل خطر بزرگ برای مسلمانان است و در همه اتاق فکرهای دشمن بر علیه مسلمانان، رد پای یهود وجود دارد. لذا ضروریست الگوهای شایسته در برخورد با این دشمن به رهبران و جامعه اسلامی معرفی نمود. این پژوهش با روش توصیفی و تحلیلی با بررسی منابع تفسیری و تاریخی صورت گرفته است. نتایج نشان می‌دهد پیامبر بزرگ اسلام از روش‌های متنوعی در برخورد با قوم یهود استفاده کرده است. اصول اعتقادی از اهمیت زیادی برخوردار است لذا اولین برخوردها در بعد فکری و اعتقادی است، که به صورت نرم با بیان ساده و زیبا و همچنین همراه با استدلال و برهان و قاطعیت و صلابت در سیره این پیامبر وجود داشته است، ولی اگر اقدامات یهود در تعارض با اصول و عقاید و حدود الهی باشد مسامحه جایی ندارد و باید با اقدام عملی و قاطع و حتی برخوردهای سخت با آنان روبرو شد. و در بعد رفتاری و عملی؛ عطف، دلسوزی، صبر و گذشت، و رفتار نیکو دیده می‌شود. و همچنین با موعظه و ارشاد و ایجاد وحدت سعی در بوجود آوردن زندگی مسالمت آمیز داشت. در سیره حضرت محمد صلی الله علیه و آله مدارا و گذشت و انعقاد پیمان‌نامه شاخصه اصلی برخورد ایشان با یهود می‌باشد.

واژگان کلیدی: بنی اسرائیل، حضرت محمد، قرآن، یهود

بنی اسرائیل، از اقوام یهودی است. اسرائیل لقب یعقوب نبی پسر اسحاق نبی است. بنی اسرائیل داوازه سبط یا خاندان اند که آنها را از نسل دوازه پسر یعقوب می دانند. داستان قوم بنی اسرائیل بیشترین تکرار و تاکید را در بین قصص قرآنی به خود اختصاص داده است. حضرت محمد صلی الله علیه و آله هنگامی که به رسالت مبعوث شد، یکی از اقوامی که در مدینه و اطراف آن زندگی می کرد یهود بود، که از مخالفان دین اسلام و رسالت ایشان بودند. یهودیان مورد خطاب آیات زیادی از قرآن قرار گرفته اند. یهود امروز در قالب صهیونیسم، مدعی مالکیت جهان بوده و با داشتن عقاید انحرافی و نژادپرستانه، همانند اجداد خود سعی در برهم زدن امنیت جهان به ویژه مسلمانان دارند. از این رو شناخت مراحل برخورد با این قوم در موفقیت رهبران جامعه و مردم نقش بسزایی دارد. هدف این نوشتار بررسی برخوردهای حضرت محمد صلی الله علیه و آله با قوم یهود در بعد اعتقادی و فکری و همچنین در بعد عملی و رفتاری است. و به این سوالات در تحقیق پاسخ داده شده است. برخوردهای حضرت محمد صلی الله علیه و آله با قوم یهود (بنی اسرائیل) در بعد اعتقادی و فکری چگونه بوده است؟ برخوردهای حضرت محمد صلی الله علیه و آله با قوم یهود (بنی اسرائیل) در بعد عملی و رفتاری چگونه بوده است؟

قرآن کریم نخستین و معتبرترین مآخذ برای استخراج شیوه های رفتار حضرت محمد صلی الله علیه و آله با یهود است. این پژوهش با بررسی آیات و روش تفسیر موضوعی به صورت توصیفی تحلیلی و با استفاده از منابع دست اول تفسیری و تاریخی به جمع آوری اطلاعات پرداخته است.

1. برخوردهای حضرت محمد صلی الله علیه و آله در بعد فکری اعتقادی

اهمیت و ارزش هر علمی بستگی به موضوع آن دارد در میان تمام علوم علم اعتقادات دارای شریف ترین و با ارزش ترین موضوع است. مسائل اعتقادی زیربنای تفکر و پایه و اساس تمام جهت گیری های انسان در زندگی است، و شالوده زندگی بشر بر اساس عقیده او و نوع باورهایی که دارد پایه ریزی می شود. اگر اصول عقاید انسان سالم و صحیح باشد اعمال و حرکات افکار و بینش های مختلف او صحیح و شایسته خواهد بود. بنابراین، عقیده تکیه گاه فکر و رفتار آدمی است. اهمیت این مطلب را می توان از آیات قرآن دریافت. قرآن بیشتر به مسائل اعتقادی پرداخته و این روش قرآن گویای اهمیت بسیار زیاد مسائل اعتقادی است. خداوند یکی از اهداف مهم بعثت انبیاء را دعوت مردم به اصول اعتقادی می داند. اصول اعتقادی دعوت انبیا عبارتند

از: توحید و نفی شرک؛^۱ نبوت^۲ و توجه دادن مردم به معاد.^۳ بنابراین با توجه به اهمیت اصول اعتقادی، هر پیامبری که برای قومی فرستاده می‌شد، یک هدف را تعقیب می‌کرد، و آن سعادت انسان‌ها از طریق ایمان و پرستش خدای یگانه، روز رستاخیز و تعلیم و تربیت صحیح دینی، و به شیوه‌های مختلفی اصول اعتقادی را برای مردم مطرح می‌کردند. حضرت محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله از پیامبران اولوالعزم است که در هدایت مردم به سوی اعتقادات اهتمام ویژه داشتند و از شیوه‌های گوناگونی برای اقشار مختلف مردم بهره می‌بردند، که در این سرفصل به این شیوه‌ها، در برخورد با قوم یهود پرداخته شده است.

1.1. برخورد های حضرت محمد صلی الله علیه و آله در بعد توحید باوری

1.1.1. دعوت به حق و فطرت

یهودیان عصر پیامبر صلی الله علیه و آله به سبب عناد و لجاجت شدیدی که با پیامبر داشتند، خداپرستی که اساس دین آنها بود را به فراموشی سپردند و در مقابل دعوت پیامبر صلی الله علیه و آله که مردم را به یگانه پرستی فرا می‌خواند به شرک گرایش پیدا کردند و از اصل توحید فاصله گرفتند.^۴

«قُلْ أَيْ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً قُلِ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ وَ أَوْحَىٰ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ وَ مَنْ بَلَغَ أَ إِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللَّهِ آلِهَةً أُخْرَىٰ قُلْ لَا أَشْهَدُ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهُ وَاحِدٌ وَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ» (به این كفار) بگو: چه چیزی در شهادت بزرگتر است (تا من او را برای شما گواه بر رسالت خود بیاورم؟) بگو خدای تعالی گواه بین من و شما است، و این قرآن به من وحی شده که شما و هر که را که این قرآن به گوشش بخورد انذار کرده، هشدار دهم آیا (با چنین گواهی بزرگ) باز هم شما شهادت می‌دهید که با خدای تعالی خدایان دیگری هست؟ بگو من که

1. نحل، آیه ۳۶ و نساء، آیات ۱۶۳ و ۱۶۵.

2. توبه، آیه 128.

3. انعام، آیه ۱۳۰.

4. جعفر، سبحانی، منشور جاوید، ج ۲، چاپ اول، قم: انتشارات موسسه امام صادق (ع)، 1375 ش، ص ۳۰۷.

5. بقره، آیه 19.

چنین شهادتی نمی‌دهم، بگو حق مطلب همین است که او معبودی است یگانه و به درستی که
من از هر چه که شما شریک خدایش پنداشته‌اید بیزارم.»

اگر چه نزول این آیه مربوط به مشرکین است اما یهودیان در آن نقش اساسی داشتند. لزوم پابندی و اهتمام
رهبران الهی به مبانی اصولی و سازش ناپذیری در آنها، یک اصل اساسی و مهم در دعوت الهی است. در این
آیه پیامبر صلی الله علیه و آله مأمور احتجاج با مشرکان با طرح سوال و پاسخ به اعلام یگانگی خداوند و
اظهار بیزاری از شرک و معبودهای مشرکان است.^۱

یهود برای رسیدن به آمال دنیوی خود و لجاجت با پیامبر صلی الله علیه و آله حاضر شدند شرک و بت
پرستی را بر دعوت به یگانه پرستی رسول خدا ترجیح دهند و بگویند خدای دیگری با او هست.^۲

آنها حاضر بودند که مواضع اصولی خود را نیز زیر پا بگذارند و در اصل دین هم کوتاه بیایند؛ با آنکه به
حقانیت پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله یقین داشتند، از دعوت به توحید و یگانه پرستی روی گرداند و با
مشرکین مکه هم‌نوا شده و در بسیاری از زمینه‌ها حاضر به همکاری با آنها شدند تا ریشه اسلام را بخشکانند.^۳

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از آغاز بعثت، مهم‌ترین پیام رسالت خویش را دعوت به توحید معرفی کرد.
و تمام تلاش خود را بر دعوت مردم به سوی سعادت و خوشبختی قرار داده بود؛ و هنگامی که به مدینه
وارد شد، گروه‌های مختلف به ویژه یهود را به پذیرش اسلام دعوت کرد. رسول خدا صلی الله علیه و آله از
ابتدای ورود به مدینه، با یهودیان به نرمی و ملاطفت رفتار می‌نمود و در موقعیت‌های مناسب، آنان را به سوی
حق فرا می‌خواند؛ می‌توان به نامه پیامبر صلی الله علیه و آله به یهودیان خیبر اشاره کرد که می‌نویسد: نامه
از محمد رسول خدا صلی الله علیه و آله همتای موسی علیه السلام، برادر او و تصدیق کننده آنچه او آورده
است، آیا چنین نیست که خداوند، من و یارانم را در تورات چنین توصیف کرده است:

^۱. علی اکبر، هاشمی رفسنجانی، تفسیر راهنما، جلد ۵، چاپ اول، قم: انتشارات بوستان کتاب، ۱۳۸۶ ه.ش، ص ۳۹.

^۲ جعفر سبحانی، منشور جاوید، ج ۱، ص ۳۰۷.

^۳. علی، جدید بنات، تحلیلی بر عملکرد یهود در عصر نبوی، چاپ اول، قم: انتشارات موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی،
۱۳۸۱ ه.ش، ص ۹۲.

20. طبرسی، فضل بن حسن، ترجمه تفسیر مجمع البیان، مترجم: دانش موسوی، ج 1، چاپ اول، تهران: انتشارات فراهانی، بی تا،

21. -طباطبایی، محمدحسین، ترجمه تفسیر المیزان، جلد 8، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ پنجم، 1374 ه.ش.

22. طیب، عبدالحسین، اطیب البیان فی تفسیر القرآن، ج 9، تهران: انتشارات اسلامی، 1369 ش.

23. عباسی مقدم، مصطفی، اسوه های قرآنی و شیوه های تبلیغی آنان، چاپ دوم، قم: انتشارات بوستان کتاب، 1386 ش.

24. عربی، حسین علی، تاریخ حقیقی اسلام، ج 3، چاپ چهارم، قم: موسسه امام خمینی، 1383 ش.

25. قرائتی، محسن، ترجمه و تفسیر قرآن، چاپ اول، تهران: موسسه فرهنگی درس هایی از قرآن، 1396.

26. -----، قرآن و تبلیغ، قم: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، 1372 ش.

27. قاسمی، حسین، پیامبر مهربانی (ص)، چاپ اول، بنیاد پژوهش های اسلامی، 1389 ش.

28. علی اکبر، قرشی بنایی، قاموس قرآن، ج 3، چاپ ششم، تهران: دارالکتب الاسلامیه، 1371 ه.ش.

29. معتمدی نیا، ابراهیم، شخصیت و رسالت پیامبر اسلام از دیدگاه قرآن، چاپ اول، اصفهان: انتشارات کنکاش، 1385 ش

30. مودن، گل صنم، اکرم اسحاقی، سیره اخلاقی و روش تبلیغی پیامبر اعظم (ص)، قم: موسسه اسلامی امام رضا (ع)، 1387 ش.

31. مومنی، علی اکبر، بررسی تحلیلی مواجهه قرآن با یهود، چاپ اول، قم: پژوهشگاه علوم فرهنگ اسلامی، 1390 ش.

32. مغنیه، محمد جواد، ترجمه تفسیر کاشف، جلد ۱، قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، چاپ اول ۱۳۷۸ ه.ش.

33. مرتضوی، سید فتاح، اشخاص و شاخص ها در قرآن، چاپ اول، قم: انتشارات دفتر نشر معارف، 1392 ش.

34. مهیار، رضا، فرهنگ ابجد عربی فارسی، چاپ دوم، تهران: انتشارات اسلامی، 1375 ه.ش.

35. مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، قم: مدرسه الام علی بن ابی طالب، 1385 ه.ش.

36. -----، تفسیر نمونه، ج 24، چاپ دهم، مشهد: دارالکتب الاسلامی، 1389 ش.

37. -----، سوگندهای پربار قرآن، چاپ دوم، قم: مدرسه الام علی بن ابی طالب، 1386 ش.

38. مطهری، مرتضی، سیری در سیره نبوی، چاپ چهارم، تهران: انتشارات صدرا، 1385 ش.

39. هاشمی رفسنجانی، علی اکبر، تفسیر راهنما، جلد 5، چاپ اول، قم: انتشارات بوستان کتاب، 1386 ه.ش.

کتاب عربی

40. ابن بابویه (شیخ صدوق)، محمد بن علی، معانی الاخبار، مصحح: علی اکبر غفاری، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، 1403 ه.ق.

41. احمدی میانجی، علی، مکاتیب الرسول، ج ۲، تهران: موسسه دارالحديث، 1419 ه.ق.

42. احمد عدوی، محمد، دعوة رسول الله الى الله، بیروت: دارالمعرفة، 1399 ه.ق.

43. ابن هشام، عبدالملک، السیره النبویه، تحقیق مشطفی الشفاء و دیگران، ج 2، بیروت: دارالحیا التراث العربی، 1355 ه.ق.

44. النمیری البصری، ابو زید عمر بن شبه، تاریخ المدینه المنوره، تحقیق فهیم شلتوت، قم: دارالفکر، ج ۱، 1368 ه.ش.

45. - ابن هشام، عبدالملك، السيره النبويه، تحقيق مصطفى السقا و ديگران، ج ٢، بيروت: دارالمعرفه، بی-تا.
46. ابی بکر، احمد بن الحسين، البيهقي دلائل انبوه و معرفه احوال صاحب الشريعه، ج ٣، چاپ اول، بيروت: دارالفكر، 1417ه.ق.
47. ابوشبهه، محمد بن محمد، السيره النبويه في ضوء القرآن و سنه، چاپ دوم، دمشق: دارالقلم، 1413ه.ق.
48. القريشي الدمشقي، ابن كثير، أبي الفدا اسماعيل بن عمر، تفسير القرآن العظيم، ج ٢، چاپ اول، الرياض: دارطبيه، ١٤١٨ه.ق.
49. ابن بابويه، محمد بن علي، معاني الاخبار، مصحح: علي اكبر غفاري، قم: دفتر انتشارات اسلامي وابسته به جامعه مدرسين حوزه علميه قم، 1403ه.ق.
50. بلاغي، سيد عبدالحجت، حج [التفاسير و بلاغ الاكسير، ج 3، چاپ اول، قم: انتشارات حمكت، 1386ش.
51. بيضاوي، عبدالله بن عمر، انوار التنزيل و اسرار التاويل، ج ١، بيروت: دار الاحياء تراث العربي، 1418ه.ق.
52. بلاذري، ابوالعباس، انساب الاشراف، تحقيق سهيل زكار و رياض زركلي، بيروت: دارالفكر، 1417 ه.ق.
53. بخاري، محمد بن اسماعيل، صحيح بخاري، ج ٤، قاهره: لجنة إحياء كتب السنه، 1410ه.ق.
54. ديار بكري، حسين بن محمد، تاريخ الخميس في الاحوال النفس النفيس، ج 1، چاپ اول، بيروت: انتشارات دارصادر، بی-تا.
55. محمد رشيد، رضا، تفسير القرآن الحكيم الشهير بتفسير المنار، ج ٦، چاپ اول، بيروت: دارالمعرفه، 1414 ه.ق.
56. سعدی، ابوجيب، قاموس فقهی لغت و اصطلاحات، چاپ دوم، دمشق: انتشارات دارالفكر، 1408ه.ق.
57. سيوطي، جلال الدين، الدرالمثور في التفسير بالمأثور، ج 2، چاپ اول، بيروت: دارالفكر، 1403ه.ق.

58. طبری، ابو جعفر محمد بن جریر، تاریخ الامم و الملوك (تاریخ طبری)، تحقیق: محمد ابوالفضل ابراهیم،

ج 2، بیروت: روائع التراث، بی-تا.

59. طباره، عقیف عبدالفتاح، اليهود فی القرآن، بیروت: دارالعلم للملایین الهلال، 1979م.

60. فیض کاشانی، ملا حسین، محجۀ البیضاء، ج 3، قم: دفتر انتشارات اسلامی، بی-تا.

61. قاضل مقداد، عبدالحسین، کنزالعرفان فی فقه القرآن، مصحح: محمدباقر بهبودی، ج 1، تهران: انتشارات

مرتضوی، 1369ش.

62. کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، مصحح: علی اکبر غفاری، محمد آخوندی، ج 2، تهران: دارالکتب

الاسلامیة

63. کاتب واقدی، محمد بن سعد، الطبقات الکبری، ج 1، چاپ دوم، بیروت: دارالکتب العلمیه، 1418ه.ق

64. مرتضی العاملی، جعفر، الصحیح من سیره النبی الاعظم، ج 2، بیروت: دارالسیره، 1995م

65. مقداد، جمال الدین فاضل، کنزالعرفان فی فقه القرآن، مصحح: محمد باقر، بهبودی، ج 1، تهران: انتشارات

مرتضوی، 1369

66. مجلسی، محمد باقر، مرآة العقول، ج 8، تهران: دارالکتب الاسلامیه، بی-تا.

67. -----، بحارالانوار، ج 9، بیروت: دارالاحیاء التراث العربی، 1403 ه.ق.

68. نیشابوری، مسلم بن حجاج، صحیح مسلم، ج 1، تصحیح اسماعیل بن احمد طرابلسی، انتشارات دارالطباعه

العامره، 1334ه.ق

69. نوری طبرسی، حسین، مستدرک الوسائل، ج 2، بیروت: موسسه آل بیت، 1408 ه.ق

70. واقدی، المغازی، محمد بن عمر، ج 2، بیروت: انتشارات اعلمی، بی-تا.

71. یاقوت حموی، ابو عبدالله، معجم البلدان، تحقیق: فرید عبدالعزیز الجندی، ج ۴، چاپ دوم، بیروت: دارصادر، 1995م.

مقالات

72. آرام، محمد رضا، «فرجام شناسی در دین یهود»، فصلنامه علمی پژوهشی تاریخ، سال سوم شماره یازدهم.

73. چیت فروش، سجاد، «شیوه های تعامل پیامبر با یهود در مدینه»، نشریه ره آورد سیاسی، تابستان 1391، شماره 36.

74. عباسی مقدم، مصطفی، اسوه های قرآنی و شیوه های تبلیغی آنان، چاپ دوم، قم: انتشارات بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، 1386 ه.ش.

75. مهدی فخر، زهرا، کریمی نیا، محمدمهدی، انصاری مقدم، مجتبی، «رفتار شناسی پیامبر در تعاملات اجتماعی با یهودیان مدینه»، نشریه پژوهش و مطالعات اسلامی، شماره 25، مرداد 1400.

76. نوید، مهدی، «اعتقاد به معاد و موانع گسترش آن»، نشریه پاسدار اسلام، شماره 188، 1376.

نرم افزارهای علوم اسلامی

77. نرم افزار جامع الاحادیث.

78. نرم افزار جامع التفاسیر.

79. نرم افزار دانشنامه نبوی.